

РОЗВИТОК ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ КОРПОРАЦІЇ ТА ОЦІНКА ЇЇ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасному світі однією з найважливіших тенденцій світової економіки є посилення інтеграційних процесів та поглиблення взаємодії відтворювальних структур різних країн, інтенсивність яких у значній мірі пов'язана з діяльністю транснаціональних корпорацій (ТНК).

Однією з найважливіших стратегічних цілей, яку ставить перед собою Україна є інтеграція до світової економічної системи. Цю мету можна досягнути шляхом створення саме українських ТНК. Розвиток власних транснаціональних корпорацій дасть Україні змогу підвищити свій статус на світовій арені, налагодити взаємовигідну співпрацю з більшістю країн світу та закріпити вплив України на розвиток економіки світу.

Аналіз досліджень та публікацій. У світовій економічній науці діяльність ТНК досліджували такі вчені як П. Баклі, Р. Вернон, О. Вільямсон, Дж. Гелбрейт, Е. Гекшер та інші. Значним внеском у дослідження різних аспектів формування та діяльності ТНК є праці вітчизняних вчених І. Амеліної, Ю. Пахомова, В. Будкіна, В. Новицького, В. Рокочої. Проблеми ринку кондитерських виробів постійно перебувають у полі зору дослідників О. Галушко, А. Гагаріної, О. Мозгової, С. Заболотного, М. Закревської та інших.

Виділення невирішених частин. Підприємства кондитерської галузі України протягом останнього десятиліття демонструють стабільне зростання обсягів виробництва, постійно оновлюють виробничі фонди за рахунок придбання сучасних виробничих ліній, розширюють асортимент продукції і формують власну збутову мережу. Зниження темпів зростання українського кондитерського ринку протягом останніх років свідчить про його близькість до насичення. Саме тому актуальним є проведення аналізу зовнішньоекономічної діяльності провідних підприємств галузі, оцінка рівня їх транснаціоналізації, як одного з найважливіших показників вдалої діяльності компанії на закордонному ринку, та визначення напрямків подальшого розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Не виключено, що саме кондитерська галузь України сформує одні з перших ТНК українського походження [1].

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження сучасних тенденцій розвитку вітчизняних транснаціональних корпорацій та оцінка їх рівня транснаціоналізації на прикладі найбільшої вітчизняної компанії на кондитерському ринку ДП “Кондитерської корпорації “Roshen”, адже вона має явні ознаки ТНК.

Виклад основного матеріалу дослідження. При визначенні сутності ТНК у наукових колах і практичній діяльності найчастіше використовують визначення, що запропоновані впливовими міжнародними організаціями. Так, за визначенням ЮНКТАД, ТНК – це підприємства, які складаються з материнських компаній та їх зарубіжних філій. Материнські компанії здійснюють контроль за філіями через участь у їх акціонерному капіталі з частками не менше 10% [2, с. 59].

На думку Амеліної І.В., транснаціональна корпорація - це компанія: що має одиниці в двох або більш країнах, незалежно від юридичної форми і поля діяльності; оперує в рамках системи ухвалення рішень, що дозволяє проводити узгоджену політику і здійснювати загальну стратегію через один або більше керівний центр; у якій окремі одиниці зв'язані за допомогою власності або яким-небудь іншим чином так, що одна або більш з них можуть мати значний вплив на діяльність інших і ділити знання, ресурси і відповідальність з іншими [3, с. 226].

Кількість ТНК зростає швидкими темпами: в 1970 році у світі існувало 7,3 тис. ТНК, їх оборот складав близько 626 млрд. доларів. На початку 1990-х років їх кількість

складала 37 тис. з обортом у 7 млрд. доларів, а в 2008 році їх було вже близько 82 тис. та їх оборот складав більше 30 трлн. доларів [2].

Україна як учасник міжнародних відносин, а саме Українські ТНК, займаються інвестуванням до різних країн. Зростають обсяги прямих іноземних інвестицій з України: ще у 2007 році вони були 243,3 млн. дол. США, а вже у 2009 р. – 6203,1 млн., у 2010 р. – 6226,3 млн., у 2011 р. – 6 868,3 млн., у 2011 р. – 6898,0 млн., у 2012 р. - 6427,9 млн. дол. США. А на 01 жовтня 2013 цей обсяг склав 6568,4 млн. дол. США.

Кондитерська галузь є однією з найбільш розвинутих у харчовій промисловості України. Поточні обсяги виробництва продукції галузі дозволяють не тільки забезпечувати потреби внутрішнього ринку, а й створюють значний експортний потенціал (українські кондитери експортують продукцію у більш ніж 50 країн).

Обсяг світового кондитерського ринку за 2007-2011 рр. зріс на 3,2% та склав близько 157, 64 млрд. дол. США. Обсяг споживання кондитерських виробів у 2007-2011 рр. демонстрував середньорічні темпи зростання на рівні 2,1 % та досяг 15,15 млн. т. за підсумками 2011 року [4, с. 4].

На Топ-10 найбільших виробників солодошів за підсумками 2012 року припадає близько 55% ринку, при цьому 3 компанії базуються в США, 2 – в Швейцарії, 2 – в Німеччині та по одній в Мексиці, Японії та Італії. 5 найбільших кондитерських компаній з цього списку розглянемо в таблиці № 1 [5].

Таблиця 1

Топ-5 кондитерських компаній за підсумками 2012 року

№	Кондитерська компанія	Чисті продажі, млрд. дол. США	Кількість працівників, тис. осіб	Кількість фабрик, од.
1	Mars Inc. (США)	16,80	32,000	51
2	Mondelez International Inc. (США)	15,48	100,000	223
3	Barcel SA (Мексика)	14,10	3,000	3
4	Nestlé SA (Швейцарія)	12,81	281,000	443
5	Meiji Co Ltd (Японія)	12,43	15,338	29

До рейтингу Candy Industry Топ-100 кондитерських компаній світу потрапили 3 українські виробники: Кондитерська Корпорація “Roshen”, Виробниче об’єднання “Конті” та Кондитерська компанія “АВК” (18-е, 31-е та 50-е місця відповідно) (табл. 2) [5].

Таблиця 2

Українські кондитерські компанії в Топ-100 кондитерських компаній світу

№	Кондитерська компанія	Чисті продажі, млрд. дол. США	Кількість працівників, тис. осіб	Кількість фабрик, од.
18	Roshen	1,28	9	7
31	Конті	0,52	10	5
50	АВК	0,28	8	4

Найбільшою вітчизняною компанією на кондитерському ринку, яка має явні ознаки транснаціональної корпорації, являється ДП “Кондитерська корпорація “Roshen”.

Загальний обсяг виробництва КК “Roshen” становить 450 тисяч тонн на рік. До складу КК “Roshen” входять 4 українські фабрики (Київська, Вінницька, Маріупольська та Кременчугська), дві виробничі площадки в Липецьку (Росія), а також одна фабрика в Литві (Клайпедська кондитерська фабрика), яку КК “Roshen” придбала в 2006 році, та

одна в Угорщині (Bonbonetti Choco Kft), в якій корпорація в 2012 році придбала більше 50% акцій. А також масло комбінат “Бершадьмолоко” (Україна), який забезпечує фабрики корпорації натуральною високоякісною молочною сировиною. Завдяки активам у Євросоюзі КК “Рошен” отримала можливість здійснювати поставки на ринки Східної Європи. А після покупки Bonbonetti, корпорації відкрились ще і 40 ринків, де була представлена компанія. Розглядається можливість будівництва кондитерських фабрик в інших країнах.

Продукція представлена в 22 країнах: Україні, Росії, Казахстані, Узбекистані, Афганістані, Таджикистан, Киргизстані, Азербайджані, Туркменії, Вірменії, Молдавії, Білорусії, Грузії, Естонії, Латвії, Литві, Монголії, США, Канаді, Німеччині, Ізраїлі, Турції та Китаї.

Кількість фабрик та країн, в яких вони розташовані, вказують на те, що корпорація ДП “КК “Roshen” має достатній транснаціоналізаційний потенціал, тобто у короткий проміжок часу може значно збільшити об’єм виробленої та реалізованої продукції закордоном [6, с. 2].

Для того, щоб оцінити рівень транс націоналізації кондитерської корпорації треба зробити аналіз її діяльності та визначити основні показники, що зможуть відобразити цей рівень.

ЮНКТАД ще в 1995 р. розробив такий важливий показник, як рівень транснаціональності фірми, який вимірюється за допомогою індексу транснаціоналізації (TNI), для оцінки різних її аспектів.

Загальний тренд такий, що індекс транснаціоналізації збільшується з кожним роком для найкрупніших ТНК. А якщо він і зменшується, то дуже не значно. Це означає, що відбувається подальша інтеграція національних економік в глобальну світову економічну систему в якій ведучу роль відігравають ТНК. А транснаціональні корпорації усе глибше проникають в національні економіки.

Індекс транснаціоналізації компанії (TNI - transnationality index), розроблений ЮНКТАД для оцінки масштабів і ступеня зарубіжної активності ТНК, визначається за формулою (1):

$$TNI = \frac{\left(\frac{FA}{TA} + \frac{FS}{TS} + \frac{FE}{TE} \right)}{3} * 100, \quad (1)$$

де FA (foreign assets) – кількість закордонних активів ТНК;

TA (total assets) – обсяг активів ТНК;

FS (foreign sales) – обсяги закордонного продажу ТНК;

TS (total sales) – обсяг загального продажу ТНК;

FE (foreign employees) - чисельність співробітників у фірмах за кордоном ТНК;

TE (total employees) - чисельність співробітників у ТНК.

Він визначається на основі основних показників економічної діяльності ТНК. Цей індекс допомагає оцінити ступінь активності зв'язків материнської компанії з внутрішньою і зовнішньою діяльністю. Чим вище індекс, тим більше значення для компанії має активність її зарубіжних філій [7, с. 76].

Для визначення TNI корпорації спочатку робимо аналіз вітчизняних активів ДП “КК “Roshen” (табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз вітчизняних активів ДП “КК “Roshen”

№	Назва активу (місце розташування)	Основні показники діяльності
1	ПАТ "Київська кондитерська фабрика імені Карла Маркса “Roshen” (м. Київ)	Середня кількість працівників – 2093 чол. Загальні активи – 503 075 тис. грн. Доход (виручка) від реалізації продукції – 759 670 тис. грн.

2	ПАТ "Вінницька кондитерська фабрика "Roshen" (м. Вінниця)	Середня кількість працівників – 1845 чол. Загальні активи – 2 172 928 тис. грн. Доход (виручка) від реалізації продукції – 613 981 тис. грн.
3	ПАТ "Кременчуцька кондитерська фабрика "Roshen" (м. Кременчуг)	Середня кількість працівників – 595 чол. Загальні активи – 277 243 тис. грн. Доход (виручка) від реалізації продукції – 213 750 тис. грн.
4	ПАТ "Маріупольська кондитерська фабрика "Roshen" (м. Маріуполь)	Середня кількість працівників – 722 чол. Загальні активи – 304 417 тис. грн. Доход (виручка) від реалізації продукції – 181 966 тис. грн.
5	ПАТ "Бершадьмолоко" (Вінницька обл.)	Середня кількість працівників – 358 чол. Загальні активи – 252 776 тис. грн. Доход (виручка) від реалізації продукції – 677 248 тис. грн.
6	ПАТ "Племзавод "Літинський" (Вінницька обл.)	Середня кількість працівників – 34 чол. Загальні активи – 116 298 тис. грн. Доход (виручка) від реалізації продукції – 21 645 тис. грн.
7	ТОВ "Логістичний центр "Плюс"(м. Яготин)	Середня кількість працівників – 375 чол.
8	ДП "КК "Roshen" (Київ)	Середня кількість працівників – 238 чол.

Підраховуємо загальні показники вітчизняних активів ДП "КК "Roshen":

Кількість вітчизняних активів: 503 075 +2 172 928 +277 243 +304 417 +252 776 +116 298=3 626 737 тис.грн.

Обсяги вітчизняного продажу: 759 670 +613 981 +213 750 +181 966 +677 248 +21 645=2 468 260 тис. грн.

Чисельність співробітників у вітчизняних фірмах:
2093+1845+595+722+358+34+375+238=6 260 чол.

Далі робимо аналіз всіх закордонних активів ДП "КК "Roshen" (табл. 4)

Таблиця 4

Аналіз закордонних активів ДП "КК "Roshen"

№	Назва активу (місце розташування)	Основні показники діяльності
1	ВАТ "Ліпецька кондитерська фабрика "Ліконф" (Росія, два виробничих майданчика у м. Ліпєцьк та с. Сенцово)	Середня кількість працівників – 1078 чол. Загальні активи – 4 943 758 тис. грн. Доход (виручка) від реалізації продукції – 1 753 982 тис. грн.
2	АТ "Клайпедская кондитерская фабрика Klaipėdos Konditerija" (Литва, м. Клайпеда)	Середня кількість працівників – 388 чол. Загальні активи – 250 300 тис. грн. Доход (виручка) від реалізації продукції – 155 400 тис. грн.
3	ТОВ "Bonbonetti Choco Edesipari Kft" (Угорщина, м. Будапешт)	Середня кількість працівників – 467 чол. Загальні активи – 491 300 тис. грн. Доход (виручка) від реалізації продукції – 300 500 тис. грн.

Підрахуємо загальні показники закордонних активів ДП “КК “Roshen”:

FA (кількість закордонних активів) = 4 943 758 + 250 300 + 491 300 = 5 685 358 тис. грн.

FS (обсяги закордонного продажу) = 1 753 982 + 155 400 + 300 500 = 2 209 882 тис. грн.

FE (чисельність співробітників у фірмах за кордоном) = 1078 + 388 + 467 = 1933 чол.

Підрахуємо загальні показники всіх активів ДП “КК “Roshen”:

TA (обсяг активів ТНК) = 3 626 737 + 5 685 358 = 9 312 095 тис. грн.

TS (обсяг загального продажу ТНК) = 2 468 260 + 2 209 882 = 4 678 142 тис. грн.

TE (чисельність співробітників у ТНК) = 6 260 + 1 933 = 8 193 чол.

На основі визначених показників, за формулою (1), підрахуємо TNI ДП “КК “Roshen”:

$$TNI = \frac{\left(\frac{5\,685\,358 \text{ тис. грн.}}{9\,312\,095 \text{ тис. грн.}} + \frac{2\,209\,882 \text{ тис. грн.}}{4\,678\,142 \text{ тис. грн.}} + \frac{1\,933}{8\,193} \right)}{3} \cdot 100 = \frac{(0,61 + 0,47 + 0,23)}{3} \cdot 100\% = \frac{1,32}{3} \cdot 100\% = 44\%$$

Отже, TNI кондитерської корпорації “Roshen” дорівнює 44%, що є не поганим показником діяльності ТНК. Адже серед Топ-100 найбільших нефінансових ТНК у світі за 2012 рік є корпорації, у яких TNI набагато нижче, хоча їх обсяги закордонних та загальних активів набагато вищі.

Однак у цей індекс не включено ще один аспект транснаціональної діяльності компаній, а саме, інтенсивність її закордонних операцій у відповідність з числом належних їй зарубіжних філій. Цей аспект обчислюється за допомогою **Індексу інтернаціоналізації (II - internationality index)** розраховується за формулою (2) шляхом ділення числа зарубіжних філій на число всіх філій [7, с. 77]:

$$II = \left(\frac{FAF}{TAF} \right) \cdot 100\% . \quad (2)$$

де FAF (foreign account of affiliates) - кількість зарубіжних філій ТНК;

TAF (total account of affiliates) - загальна чисельність філій ТНК у світі.

Так як FAF ДП “КК “Roshen” - 3, а TAF = 10, то індекс інтернаціональності за формулою (2) дорівнює:

$$II = \left(\frac{3}{10} \right) \cdot 100\% = 30\%$$

Розглянемо основні показники діяльності КК “Roshen” як ТНК за 2007 рік та 2012 року у таблиці 6.

Таблиця 6

Основні показники діяльності кондитерської корпорації “Roshen” як ТНК

Характеристика	2007 рік	2012 рік
Кількість країн, в яких розташовані виробництва	3	4
Кількість персоналу:		
- загального	8 500 чол.	8 193 чол.
- закордонного	1 700 чол.	1 933 чол.
Обсяг продаж:		
- загальний	433,47 млн. долар. США	565,33 млн. долар. США
- закордонний	136,56 млн. долар. США	267,06 млн. долар. США
Обсяг активів:		
- загальний	279,72 млн. долар. США	1 125,33 млн. долар. США
- закордонний	50,04 млн. долар. США	687,05 млн. долар. США
Індекс транс націоналізації TNI	22,8%	44%

Невисокі показники зарубіжної активності компанії не обов'язково говорять про те, що компанія не діє в глобальному масштабі, адже багато уваги приділяється ще обсягу активів та продажів. А ще значення індексів TNI продовжує різке відрізнятися серед ТНК, представлених у вибірці 100 найбільших ТНК світу. До теперішнього часу багато ТНК залишаються активними учасниками національного ринку (ринку головної компанії, або країни базування), таким чином, індекс TNI у них може ніколи не досягти позначки в 50%.

Висновки. Створення українських ТНК дозволить певною мірою захистити національні економічні інтереси, сприятиме подальшому розвитку українських господарських структур, інтернаціоналізації їхнього виробництва й капіталу, інтеграції України у світову економіку, її участі в глобальних трансформаційних процесах.

Провівши аналіз діяльності та розвитку найбільшої вітчизняної компанії на кондитерському ринку ДП “КК “Roshen”, оцінивши рівень її транс націоналізації, розглянувши основні показники діяльності ТНК можна підвести підсумок, що за 5 років діяльності ДП “КК “Roshen” дуже підвищила свої обсяги продажів, а саме загальні на 1,09 млрд. грн., а закордонні взагалі примножила у двічі. Також придбала фабрику в Угорщині (ТОВ “Bonbonetti Choco Edesipari Kft”) та збільшила кількість майданчиків на Липецькій кондитерській фабриці в Росії, придбала вітчизняний ПАТ “Бершадьмолоко” та ПАТ “Племзавод “Літинський”, забезпечивши свої фабрики корпорації натуральною високоякісною молочною сировиною. Завдяки цьому загальні активи корпорації зросли в 4 рази, а закордонні майже в 14 разів, що є дуже великим показником для діяльності ТНК, адже це означає, що кондитерська корпорація спирається саме та прагне розвивати саме закордонні активи.

Індекс транснаціоналізації ДП “КК “Roshen” зріс від 22,8% до 44%, що є підтвердження, що за останні 5 років корпорація твердо підвищувала свій рівень транснаціоналізації та досягла достатнього рівня.

Отже, Кондитерській Корпорації “Roshen” треба надалі продовжувати розширювати свої закордонні активи, тим самим збільшувати обсяги закордонних продажів, адже серед українських кондитерів вона йде попереду. Охоплюючи нові країни та будуючи нові фабрики корпорація зможе підвищити свій рівень транс- національності та вийти на середній, та з часом високий, рівень серед ТНК світу.

Анотація

У статті досліджується створення вітчизняних транснаціональних корпорацій на прикладі ДП “Кондитерської Корпорації “Roshen”. Автором визначається динаміка розвитку корпорації на основі статистичних звітностей. Визначаються основні показники, які формують методичні основи аналізу діяльності ДП “КК “Roshen”. Автором досліджується оцінка рівня транс націоналізації корпорації. Згідно з проведеними розрахунками, були підведені підсумки щодо оцінки ДП “КК “Roshen” як транснаціональної корпорації.

Ключові слова: транснаціональні корпорації (ТНК), транснаціоналізація, ДП “Кондитерська корпорація “Roshen”, індекс транснаціоналізації, індекс інтернаціоналізації, загальні активи, закордонні активи, загальний продаж, закордонний продаж.

Аннотация

Статья исследует создание отечественных транснациональных корпораций на примере ДП «Кондитерская Корпорация «Рошен». Автором определяется динамика развития корпорации на основе статистических отчетов. Определяются ключевые показатели, которые формируют методологические основы анализа деятельности ДП «КК «Рошен». Автор исследует оценку уровня транснационализации корпорации. Согласно расчетам были подведены итоги по оценке ДП «КК «Рошен» как транснациональной корпорации.

Ключевые слова: транснациональные корпорации (ТНК), транснационализация, ДП «Кондитерская Корпорация «Рошен», индекс транснационализации, индекс интернационализации, общие ресурсы, иностранные активы, объем продаж, зарубежные продажи.

Summary

In the article is investigated creation of home transnational corporations on an example of SE "Confectionery Corporation "Roshen". The author defines the dynamics of corporation development on the base of statistical reporting. Are determined the basic indexes which form methodical bases of analysis of SE "CC "Roshen" activity. The author explores the level assessment of transnationalization of corporations. According to the conducted counting, were made conclusions as for estimation of SE "CC "Roshen" as transnational corporation.

Key words: transnational corporations (TNCs), transnationalization, SE "Confectionery Corporation "Roshen", transnational index, internationality index, total assets, foreign assets, total sales, foreign sales.

Список використаної літератури:

1. Жаріков А.Є. Оцінка рівня транс націоналізації провідних підприємств кондитерської галузі України. [Електронний ресурс]: Інтернет - конференція «Україна наукова» – Режим доступу: <http://intkonf.org/zharikov-ae-otsinka-rivnya-transnatsionalizatsiyi-providnih-pidpriemstv-konditerskoyi-galuzi-ukrayini/>.
2. Коніна Н. Ю. Менеджмент в міжнародних компаніях / Н. Ю. Коніна. – М. : Проспект, 2008. – 560 с.
3. Амеліна І. В. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / Амеліна І. В., Попова Т. Л., Владимиров С. В. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 256 с.
4. Огляд кондитерського ринку України за 2012 рік / Національне рейтингове агентство «Рюрік» / [відповідальні: Л. Б. Долінський, М. А. Ткаченко] – Київ, 2012. – 26 с.
5. Матеріали асоціації Candy Industry [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.candyindustry.com/>.
6. Антоненко О. І., Чурилова О.А. Деякі тенденції розвитку транснаціональних корпорацій в Україні / [Електронний ресурс]: Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики – 2011. – № 1(10). – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fkd/2011_1/part3/56.pdf.
7. Корнеева Г. Ю. Транснаціональні корпорації – провідна тенденція розвитку світової економіки. / Г. Ю. Корнеева // Збірник наукових робіт «Управління розвитком» // Харків: ХНЕУ, 2011. – №15(112) – С.75-77.

УДК: 339.97

Чекалова Н.Е.

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ

Актуальність теми дослідження. Головним завданням для промислового підприємства є задоволення потреб споживачів у найкоротші терміни та найкращою якістю своєї продукції. Цьому може сприяти лише правильно налагоджена система планування виробничої та комерційної діяльності підприємства.